

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อแห่งหนึ่งในประเทศไทย นอกจากนี้จะมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามมีวัฒนธรรมเก่าแก่แล้ว ยังเป็นจังหวัดที่จำหน่ายงานประเภทหัตถกรรมที่ขึ้นชื่ออยู่หลายแขนง จนเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายงานหัตถกรรมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ (ตารางที่ 1) เช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา รมและงานกระดาษ เครื่องเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัตถกรรมไม้แกะสลักที่หมู่บ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมไม้แกะสลักและเป็นแหล่งรวมของงานหัตถกรรมเชียงใหม่ จึงทำให้หมู่บ้านถวายได้รับคัดเลือกให้เข้าโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ตามหนึ่งในนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล (นโยบายด้านการสร้างรายได้และแก้ไขปัญหาความยากจน) (องค์การบริหารส่วนตำบลขุนคง, 2547)

โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ก่อตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนนโยบายการแก้ปัญหา การฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศชาติและประชาชนระดับรากหญ้าซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศที่ได้รับผลกระทบ มีแนวคิดให้แต่ละชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ สร้างความเจริญแก่ชุมชน ยกฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ด้วยการนำเอาทรัพยากร ภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาพัฒนาให้เป็นที่ผลิตกันที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นและมีมูลค่าเพิ่ม มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน จะเข้าไปให้การส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้แต่ละชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้าที่ชุมชนมีความถนัดและสามารถทำได้ดีที่สุด ออกจำหน่าย โดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ การบริการจัดการในด้านการเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั่วประเทศ ด้านระบบการค้า เครือข่ายและอินเทอร์เน็ต ถือได้ว่าเป็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดขึ้น เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2544)

นอกจากนี้ หมู่บ้านถวายยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าร่องในการเชื่อมโยงหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์กับแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งหมู่บ้านถวายได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวหนึ่งตำบล

หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นแห่งแรก เพื่อสื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านและกรรมวิธีในการแกะสลักอย่างแท้จริง ภายในหมู่บ้านมีศูนย์จำหน่ายสินค้าหัตถกรรมถึง 2 แห่งคือ ศูนย์หัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านถวาย และศูนย์หัตถกรรมบ้านถวายสองฝั่งคลอง มีจำนวนร้านค้าทั้งหมด 430 กิจการ (สำนักทะเบียนการค้าจังหวัดเชียงใหม่, 2545) มีสินค้าหลากหลายชนิด เช่น ไม้แกะสลัก เครื่องเงิน เครื่องเงิน ผ้าทอ เครื่องจักสาน และเครื่องปั้นดินเผา (องค์การบริหารส่วนตำบลขุนคอง, 2547)

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน (ราย)

ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวนผู้ผลิตในภาคเหนือตอนบน (ราย)									
	แม่ฮ่องสอน	เชียงราย	เชียงใหม่	ลำพูน	ลำปาง	พะเยา	แพร่	น่าน	ตาก	รวม
เครื่องปั้นดินเผา และ เซรามิก	-	9	82	1	163	7	1	2	1	266
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	18	55	212	67	18	25	65	32	6	498
กระดาษสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา	5	9	83	8	21	2	13	7	-	148
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และพืช	11	8	35	18	18	28	16	30	9	173
อัญมณี	2	16	41	1	-	1	-	7	1	69
ไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้	-	3	103	22	5	1	15	2	-	151
เครื่องเงิน	-	-	22	-	-	-	-	-	-	22
อื่นๆ	2	4	42	1	15	-	11	-	1	76
รวม	38	104	620	118	240	64	121	80	18	1403

ที่มา: ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1(2542)

บ้านถวายเป็นอุตสาหกรรมไม้และเครื่องเรือนที่เป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคเกษตรกรรมและป่าไม้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วงที่ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจนั้น อุตสาหกรรมไม้และเครื่องเรือนที่เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรภายในประเทศสามารถส่งออกนำเข้าเงินตราต่างประเทศได้ปีละหลายหมื่นล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งในปี 2540 มีการจ้างงานในอุตสาหกรรมนี้กว่า 176,000 คน ในปี พ.ศ. 2542 มีโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับไม้ทั้งสิ้น

8,237 โรงงาน ส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก โรงงานขนาดกลางและโรงงานขนาดใหญ่มีเพียงเล็กน้อย เงินลงทุนในอุตสาหกรรมนี้มีประมาณ 60,466 ล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานประมาณ 201,996 คน (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. ศูนย์ประสานงานการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม, 2544)

การส่งออกในอุตสาหกรรมไม้และเครื่องเรือนของไทยขยายตัวมาตลอด โดยในปี พ.ศ. 2539 ผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกมี 3 รายการ คือ เครื่องเรือนไม้ ไม้แปรรูป และผลิตภัณฑ์ไม้ มีการส่งออกรวม 20,551 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 26,581 34,255 และ 40,8655 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2540-2542 ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. ศูนย์ประสานงานการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม, 2544)

แม้ว่าในภาพรวมอุตสาหกรรมหัตถกรรมหมู่บ้านถวายเป็นการเติบโตค่อนข้างดี แต่ศักยภาพในชุมชนยังแตกต่างกันอยู่มาก และยังมีประสบปัญหาในอีกหลายด้าน เช่น ในด้านการใช้เทคโนโลยีในการผลิต การวางแผนการผลิต การใช้แรงงาน คุณภาพของแรงงาน การจัดการการเงินทุนหมุนเวียน การวางแผนผังโรงงานหรือหน้าร้าน เป็นต้น อีกทั้งวิสาหกิจท้องถิ่นหลายรายมีสินค้าที่สามารถส่งออกได้แต่ก็ไม่ได้รับการคัดสรรเข้าสู่โครงการ OTOP ทำให้เสียโอกาสทางการตลาดและการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือต่างๆ จากรัฐบาล ซึ่งการได้รับการคัดสรรเข้าสู่โครงการ OTOP นั้น จะทำให้ผู้ประกอบการและวิสาหกิจท้องถิ่นมีโอกาสมากขึ้นในการทำการตลาดทั้งในพื้นที่และในการขายที่กรุงเทพมหานคร ที่จะเปิดโอกาสให้ได้พบผู้ค้าในระดับประเทศและผู้ซื้อจากต่างประเทศอีกด้วย ดังนั้นจึงมีผู้ประกอบการและวิสาหกิจท้องถิ่นจำนวนมากมีความต้องการที่จะได้รับการคัดสรรเข้าสู่โครงการ OTOP

เพื่อให้อุตสาหกรรมหัตถกรรมหมู่บ้านถวายมีศักยภาพยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจท้องถิ่นในหมู่บ้านถวายในการเข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทางด้านการจัดการ การตลาด การผลิต และการเงิน ตลอดจนจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของหมู่บ้านถวาย ตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจท้องถิ่นในการเข้าสู่โครงการ OTOP ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจท้องถิ่นในหมู่บ้านถวายในการเข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตลอดจนเพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการพัฒนาและปรับปรุงศักยภาพของวิสาหกิจท้องถิ่นในหมู่บ้านถวายในการเข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะคือ

- 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการ ด้านการผลิต ด้านการตลาดและด้านการเงิน
- 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพตามหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาเป็นการศึกษาแบบเจาะลึกเป็นรายวิสาหกิจท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิสาหกิจท้องถิ่นที่มีผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่ได้รับการคัดสรรจากโครงการ OTOP และมีโครงการที่จะส่งผลิตภัณฑ์เข้ารับการคัดสรรต่อไป ศึกษาในลักษณะกรณีศึกษา เพื่อทราบถึงศักยภาพการผลิต การจัดการ การตลาดและการเงิน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงของวิสาหกิจท้องถิ่นแต่ละราย โดยอาศัยการสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถาม รวมทั้งเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ พาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่

1.4 นิยามศัพท์

วิสาหกิจท้องถิ่น หมายถึงกิจการที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยบุคคลในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง

ศักยภาพ หมายถึงอำนาจที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยในการวิเคราะห์ศักยภาพในด้านต่างๆ ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของวิสาหกิจท้องถิ่น เป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงศักยภาพของวิสาหกิจท้องถิ่นในการเข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ต่อไป